

לעילוי נשמת
הרב הפ"ץ בן אסתר זצ"ל

פרשת ויקהל - שקלים
שבת מברכים

ראש חודש אדר ב' יהיה בימים ראשון ושני הבא עלינו לטובה
מולד חודש אדר ב' יהיה ביום ראשון בשעה 10, 13 דקות ו 6 חלקים

חידושי תורה ושאלות על פרשת השבוע וענייניא דיומא מ - א' ועד ת' מהמפרשים מדרשים וכד'

התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשה 122 פסוקים = עגל הזהב, מלפון

בפרשת ויקהל מצוה אחת לא תעשה (ספר החינוך)

חז"ל תיקנו לקרוא ד' פרשיות בשנה מר"ח אדר עד ר"ח ניסן ואלו הם שקלים, זכור, פרה והחודש. הטעם שקוראים פרשת שקלים – להזכיר מצוות מחצית השקל שהיו מחוייבים לתת ללשכה פעם אחת בשנה, בקריאתנו אנו משלמים פרים שפתינו. (מ"ב ס"ק א ב) מזל חודש אדר הינו דגים – כתב היערות דבשי אנשים הנולדים באדר שני אין להם מזל כלל. ידוע המדרש כשאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק (שמות יז ט) שיבחר אנשים שנולדו בחודש אדר ב' לפי שאין להם מזל ולא יכול עמלק להילחם בס בכשפיו. והטעם הוא מכיון שמזלו חודש דגים, איתא במסכת בב"ב (ע"א): 'עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן'. מה עשה הקב"ה ברא לויתן זכר ונקבה, הרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא. נמצא שאדר א' מכיון כנגד הזכר ואדר ב' כנגד הנקבה, לפיכך אדר ב' אין לו מזל כלל.

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' הנה לעשות אתם. (שמות לה א)

ויקהל בגימטריא מקוה (151), מה מקוה מטהר כך דברי תורה מטהרין, ומה מקוה צריך שיהא בו ארבעים סאה, כך משה עמד בהר סיני ארבעים יום ונתנה לו התורה, מה מקוה צריך שיהא בו אמה על אמה ברומ (גובה) ג' אמות כך התורה, אמה בת ששה טפחים, רמז לששה סדרי משנה, ברומ ג' אמות רמז לתורה נביאים כתובים, ומה מקוה אינו מטהר בזוחלין היינו מים זורמים או זוחלין על מקומם ואינם שוקטים; מכיון שמקומם אינו עשוי בצורה שמחזיקה אותם על מקומם. אלא באשבורן היינו מים שמכונסים ועומדים במקום אחד, כך דברי תורה אינם מתקיימים אלא במי שיושב במיד בבית המדרש ואינו מתעסק בעסקי העולם שנאמר זאת התורה אדם פי ימות באהל (במדבר י"ד) וכתוב פי העשק יהולל תקם (קהלת ז ז) דרשו חז"ל העסק שאדם מתעסק בדברים בטלים מאבדים את חכמתו ממנו. ומה מקוה ג' לוגין מים שאובין פוסלים אותו, כך ג' דברים נאמרו בעוסק בתורה וראוי לו כאילו לא עסק בתורה מעולם, העוסק בה ומהפך דברי תורה למינות, העוסק בה ומחלל שם שמים בפרהסיא, והעוסק בה ליהרא ולא לשמה.

ויקהל אותו היום שבת היה ודרש להם פרשת שבת בהקהל, כדכתיב ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר (שמות לו ו) וילפינן במסכת שבת (צו ב) מהאי קרא וציאות שבת. (רבינו אפרים)

ויקהל משה נצטוונו בזה להקהיל קהילות קהילות בכל שבת ושבת, לדרוש וללמוד עמהם הלכות שבת הלכות יום טוב וכל דיני התורה, ודרכי שבירת המידות וקיום כל המצוות כתיקונם. (ילקוט"ש רמז תח)

איתא בגמרא (שבת קטו א) מפני מה אין קורין בכתובים בשבת, מפני ביטול בית המדרש. פרש"י – דאפילו יחידים אין קורין כתובים בשבת משום ביטול בית המדרש דמשכי ליבא, ובשבת היו דורשים דרשה לבעלי בתים שעסקין במלאכה כל ימות החול ובתוך הדרשה היו מורין להם הלכות איסור והיתר, וטוב להם לשמוע מלקרות בכתובים. וכתב הרמב"ם (הלכות שבת יט) אף לקרות בכתובים בשבת בשעת בית המדרש אסור גזירה משום ביטול בית המדרש שלא יהיה כל אחד יושב בביתו וקורא וימנע מבית המדרש. כתב המגיד משנה (שם) דרכם היה שהיו דורשין לעם בשבתות ומלמדים לעם חקי הא-להים ותורתיו והיה תועלת גדולה לכולם בזה וזה היו עושין קודם אכילה ואפי' על החכמים הגדולים היה הרב מקפיד כשלא היו באין לשמוע דבריו לפי שהקבוץ ההוא ברוב עם היה חוזק הדת ושמירת גדריו. (עבד המלך)

אין בכל החומש פרשה שמתחילה בלשון ויקהל אלא זו – מפני שזכר בה השבת ודרשין קהילות בשבת ויו"ט, וכן מי שאין לו פנאי כל ימי השבוע לפחות ילמד בשבת מה שחננו השי"ת, אם מעט אם הרבה, וזהו ויקהל משה את כל עדת בני ישראל. (ילקוט האזוב)

אלה הדברים – דברים הדברים אלה הדברים. מכאן דרשו ל"ט מלאכות בשבת, שהרי אלה בגימטריא ל"ו ודברים משמע תרי וה' הדברים לרבות אחד הרי ל"ט. (ר' יהודה החסיד). מכאן סמכו לארבעים מלאכות חסר אחת כמנין אלה וג' אותיות שלו כמנין ל"ט ארבעים מלאכות חסר אחת. (ילקוט מדרשי תימן) שבת עולה ט"ל פעמים חי (18X39=702) השומר שבת מט"ל מלאכות חיה יחיה – כמאמר הפייטן 'כי אשמרה שבת אל ישמרני'. (ר' מאיר מאזוז שליט"א) והמלאכה היתה דים לכל המלאכה לעשות אתה והותר. (שמות לו ז) לכאורה הפסוק נראה כסתירה מיניה וביה, דכתיב והמלאכה היתה דים משמע שהספיקה בדיוק וכתוב והותר משמע שהיתה יותר. ועוד קשה דאיתא במדרש (פרשת פקודי) אלה פקודי המשכן משכן העדת שמלבד משכן אוהל מועד עשו עוד משכן לעדות, ופירש שם שעשו בית מדרש ללמוד שם תורה ברבים. וקשה דמי נתן רשות להם להקדיש את הכסף של המתנדבים להקים בית מדרש הלא הכסף היה מיועד לגבוה?

בהלכות חנוכה יש מי שסובר (הרי"ף שבת כא ב, וכן הרא"ש שם סימן ג) שאם נתן בנר חנוכה שיעור מצומצם ואירע שדלק הנר יותר, מותר להשתמש לאורה לאחר חצי שעה שהוא עיקר שיעור מצוות ההדלקה. הכי נמי יש לומר דהיה השיעור מכוון לנדבתם והוא דים, ובאו הגזברים אח"כ ומצאו והותר, כי נתברכה הנדבה בברכת ה', וממילא הותרה מאליה הנדבה, על כן הותר להם לעשות מזה בית המדרש. וכן מצינו אצל אלישע כה אמר ה' הנה אכל והותר. (מלכים ב ד מג) שאמר על פי ה' שיחול הברכה במעט ויתברך. הכא נמי היה בזה ברכת ה' על ידי משה נביאו והותר. (תורת משה להחת"ס).

והאוה"ח פירש – המלאכה שהביאו היתה דים לא חסר ולא יותר הגם שהיתה יותר כפי האמת והוא אומר והותר. כי נעשה נס ולא הותר. רבינו בחיי פירש – והמלאכה של מעלה היתה דים והותר לכל המלאכה לעשות אותה כלומר כנגד כל המלאכה של משה המוטלת עליהם לעשות אותה.

[והותר - שעלי ידי זה] יבא הספוק והפרנסה לבהמ"ק של מטה ולכלל העולם העליונים והשפלים.

א"נ עיקר המשכן נבנה מפנימיות המחשבות הקדושות והטהורות של הנודבים, משה רבינו ציוה איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש לפי שלא היה צורך בנדבות חסרות תוכן ורוחני, עם ישראל תרמו די כסף וזהו שהיה נעבד היטב ומזה בנו את המשכן, והותר את שאר הנדבות שחסרו בהם הכוונות, הותירו ולא השתמשו בהם. (קונטרס לב אברהם)

שאלות

- א. מספר השבתות בשנה פשוטה בהם קוראים בתורה בפרשת השבוע, ובשנה מעוברת .
- א. ממשפחתו של בצלאל, הרג את הענק לחמי אחי גלית.
- ב. **וְכָל אִישׁ חָכֵם לֵב אֲשֶׁר נָתַן יְ-הוָה חָכְמָה וְתְבוּנָה בְּהֵמָה** (שמות לו א) איתא במדרש (שמו"ר מה ג) כל מי שנתעסק במלאכת המשכן נתן בו הקב"ה חכמה ובינה ודעת שנאמר (שמות לו, ה) **וַיַּעֲשׂוּ כָל חָכֵם לֵב**, ולא [רק] בבני אדם אלא אפי' בבהמה ובחיה שנאמר (שם, א) חכמה ותבונה **בְּהֵמָה**. על איזה בהמה נאמר שהיו חותכים את הזהב כזיתים ומאכילים אותה עם בצק כדי שתאכל אותו והן מסננות אותם במעייהם שלהם. *
- ג. מה הטעם ששלמה המלך הוסיף עשרה כיורים, ואצל משה רבינו היה כיור אחד.
- ד. **וַיִּמְלֵא אֹתוֹ רוּחַ אֱ-לֹהִים בְּחָכְמָה בְּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה**. (לה לא) מה ההבדל בין חכמה תבונה ודעת .
- ה. **וְעֵרַת אֵילִם מְאֻדָּמִים וְעֵרַת תְּחָשִׁים וְעֵצֵי שִׁטִּים**. (לה ז) מה הטעם שזכו עורות **אֵילִם** לכסות את המשכן יותר מעורות של פרים או עורות של צבאים או שאר עורות.
- ו. ראייה בפרשה שאסור להוציא בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים מן התורה.
- ז. **וַיֵּצְאוּ כָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִלִּפְנֵי מֹשֶׁה**. (לה כ) מה בא להשמיענו, הרי ודאי כשסיים משה רבינו את דבריו יצאו מלפניו.
- ח. מושג בדיני טומאה וטהרה, הנוגע גם בדיני קדשים, ולפיו, היותו של דבר קדוש בקדושת הגוף מאפשרת לו להיטמא אף אם לא הוכשר לקבל טומאה כנדרש בחולין, או אף אם מצד עצמו לא היה יכול לקבל טומאה כלל.
- ט. **וְכָל אִשָּׁה חַכְמַת לֵב בְּיַדֶּיהָ טוֹב וַיְבִיאוּ** (לה כה) פרש"י (לה כו) - היא הַיְתָה אֲמָנוּת יְתָרָה, שְׁמַעֲלָ גַבִּי הַעֲזִים הָיוּ טוֹוִין אוֹתָם. לכאורה מהו **בְּיַדֶּיהָ טוֹב** וכי אפשר לטוות שלא בידיים. ועוד לשם מה היו טווין אותם על גבי העיזים היינו בעודן חיות.
- י. איתא בגמרא (שבת ק"ח ב) **כל המשמר שבת כהלכתו, אפילו הוא עובד עבודה זרה כדור אנוש** (שנאמר בו **אֵז הוּחַל לְקָרָא בְּשֵׁם יְ-הוָה**). [בראשית ד כו] — [לחלל שמו] **מוחלין לו, שנאמר: אֲשֶׁרֵי אָנוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת** וכן אָדָם יִחְזֹק בָּהּ שֹׁמֵר שֶׁבֶת מִחֲלָלוֹ וְשֹׁמֵר יָדוֹ מִעֲשׂוֹת כָּל רָע. (ישעיה נו, ב), **אל תקרי [תקרא] מִחֲלָלוֹ אלא: מחול לו**. לכאורה קשה ממה נפשך אם חזר בתשובה מוחלים לו בלי קשר לשבת ואם לא חזר בתשובה מה מועילה שמירת השבת והוא עובד ע"ז, והוי כטובל ושרץ בידו.
- יא. **וְכָל חָכֵם לֵב בְּכֶם יבֹאוּ וַיַּעֲשׂוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה יְ-הוָה**. (לה י) איתא בגמרא אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה מכבר. וראייה לדבר ממה שנאמר: **יָהֵב חֲכָמָתָא לַחֲפִימִין וּמַנְדְּעָא לִידְעֵי בִינָה**. [נותן חכמה לחכמים ודעת ליודעי בינה] (דניאל ב, כא). לכאורה יש לשאול החכמה הראשונה מנין ?
- כ. רצועת שטח ברוחב שתי אמות בהיקף גגו של מזבח החיצון. האמה החיצונית מתוכו היתה במעגל החיצוני של המזבח שבין קרנות המזבח, וחלקו הפנימי יותר נועד להילוך הכהנים המקריבים את איברי הקרבנות שבבית המקדש על מערכת התמיד. במזבח שבמשכן היה ברוחב אמה בלבד.
- ל. **כָּל נְדִיב לְבוֹ בִּיָּאָה אֶת תְּרוּמַת יְ-הוָה נָהֵב וְכֶסֶף וְנֶחֱשֶׁת**. (לה ה) לכאורה היה לו לומר **לְבוֹ בִּיָּא** ? בלשון זכר, מהו **בִּיָּאָה**.
- ל. **לְהָשִׁיב מִחֲשֶׁבֶת לַעֲשׂוֹת בְּנָהֵב וּבְכֶסֶף וּבְנֶחֱשֶׁת**. (שמות לא ד) מה פירוש **לְהָשִׁיב מִחֲשֶׁבֶת לַעֲשׂוֹת**, ודאי שחושב מחשבות לפני שעושה את העבודה הנצרכת.
- מ. **וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצַּבָּאִת אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֹהֶל מוֹעֵד**. (לה ה) לכאורה למה לא עשו בדים לשאת את הכיור ואת כנו? כיצד ועל ידי מי נשאו אותם במדבר?
- נ. **וַיָּבִאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים** (לה כב) כתב הרמב"ן - כי טעם **עַל הַנָּשִׁים** שהן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן. מה השכר שקיבלו הנשים שהזדרזו לתרום למלאכת המשכן ראשונים.
- ס. איתא בגמרא (תענית ח ב) אין הגשמים נעצרים אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין שנאמר (משלי כה יד) **נְשִׂאִים וְרוּחַ וְגָשָׁם אֵין אִישׁ מִתְּהַלֵּל בְּמַמְתַּת שָׁקֵר**. באיזה מקרה החכם לא רשאי לעשות התרת נדרים מלבד נדרי צדקה.
- ע. **וַהֲנִשְׂאֵם הִבִּיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לְאִפּוֹד וְלַחֹשֶׁן**. (לה כז) מנין היו לנשיאים את אבני השהום ואבני המילואים ? מדוע נאמר **וַהֲנִשְׂאֵם** בכתיב חסר י' ? מדוע דווקא האות י' נחסרה משמם.
- פ. **וַיָּבִאוּ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבוֹ וְכָל אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אֹתוֹ הִבִּיאוּ אֶת תְּרוּמַת יְ-הוָה** (לה כא) מה ההבדל בין נדיב לב ובין נדיב רוח.
- צ. **לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם יוֹם הַשַּׁבָּת**. (לה ג) מה הטעם שכתב **לֹא תִבְעֲרוּ** יותר משאר ל"ט מלאכות האסורות בשבת .
- ק. **וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל אֶת הָאֲרוֹן עֵצֵי שִׁטִּים אֲמַתִּים וְחֹזֵי אַרְכּוֹ וְאֲמָה וְחֹזֵי רַחְבּוֹ וְאֲמָה וְחֹזֵי קַמָּתוֹ**. (לו א) בכל מקום נאמר **וַיַּעַשׂ** סתם, לפי שהיה מראה לאלהיאל ולתלמידיו, ובארון כתיב **וַיַּעַשׂ בְּצִלְאֵל**, פרש"י - לפי שָׁנְתָן נִפְשׁוּ עַל הַמְּלָאכָה יוֹמֵר מִשָּׁאֵר חַכְמִים, נִקְרָאת עַל שְׁמוֹ. מה הטעם שדווקא את הארון עשה בצלאל בעצמו .
- ר. במה זכו הנשים שלא חטאו בעגל, ובמעשה המשכן שמחו בנתינת תכשיטיהן.
- ש. **וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹ נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצַּבָּאִת אֲשֶׁר צָבְאוּ פָתַח אֹהֶל מוֹעֵד**. (לה ח) פרש"י - בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הָיוּ בְּיָדָן מִרְאֹת, שְׂרוּאוֹת בְּהֵן כְּשֶׁהֵן מִתְקַשְׁטוֹת; וְאֵף אוֹתָן לֹא עָבְדוּ מִלְּקִבְיָא לְנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן. וְהָיָה מוֹאֵס מֹשֶׁה בְּהֵן, מִפְּנֵי שֶׁעֲשׂוּיִים לְיַצֵּר הָרָע. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: קָבַל, פִּי אֵלֶיךָ חֲבִיבִי עֲלֵי מִן הַפֶּל, שֶׁעַל יְדֵיכֶם הִעֲמִידוּ הַנָּשִׁים צָבָאוֹת רְבוֹת בְּמִצְרַיִם. לכאורה קי"ל דברים שנעשו לצורך הדיוט אין עושים אותם לצורך גבוה. וכן כתב הרמב"ם (בית הבחירה פ"א כ) אין עושים כל הכלים מתחילתם אלא לשם הקדש, ואם נעשו מתחילתם להדיוט, אין עושים אותם לגבוה.
- ת. בכורו של אליפז ונכדו של עשיר, על שמו נקראת פאת דרום.

תשובות

- א. ארבעים ושמונה שבתות בשנה פשוטה. והוא רמוז בפסוק **לַעֲשׂוֹת בְּכָל מְלֶאכֶת מַחְשְׁבָת** (לה לג) **מַחְשְׁבָת** = מ"ח שבת. (רבינו יואל) ובשנה מעוברת נ"ג שבתות – וסימנך גן נְעוּל אֶחָתִי כְּלָה. תמיד יהיו לפחות שתי שבתות בשנה בהן לא קוראים את פרשת השבוע (סוכות ופסח).
- א. אֶלְחֶנְךָ בְּן יַעֲרִי – דכתיב (דברי הימים א כ ה) **וַיֵּץ אֶלְחֶנְךָ בְּן יַעֲרִי אֶת לַחְמֵי אַחֵי גְלִית הַגָּתִי וַעֲיֵץ חֲנִיתוֹ כַּמְנֹר אֲרָגִים**. כתב המלבי"ם (שמואל ב כא ט) אבל בד"ה כתוב **וַיֵּץ אֶלְחֶנְךָ בְּן יַעֲרִי אֶת לַחְמֵי אַחֵי גְלִית לַפִּי** העיקר שהענק היה שמו לחמי והיה אחי גלית, והמכה אותו היה אלחנן בן יערי, והיה ממשפחת אורגים. ר"ל משפחת בצלאל ראש האורגים והושבי מחשבות, וגם דוד ממשפחה זו שלכן נקרא אפרתי, ואחי גלית היה גיבור כאחיו, כמ"ש **וַעֲיֵץ חֲנִיתוֹ כַּמְנֹר אֲרָגִים**, עד שדמתה גבורה זו ועניינה לגבורת דוד בגלית, ועל שהיה שם הגיבור לחמי, ודוד ההורג לאחיו ג"כ לחמי ר"ל מבית לחם, משלו המושלים, שלחמי הרג את גלית, לזכור בו גבורת דוד הדומה לזו.
- ב. בת יענה – דרכה לאכול המאכל ללא לעיסה. איתא בירושלמי (יומא ד ד) **כְּתוּב וְשִׁבְעַת אֲלָפִים כֹּפֶר פֶּסֶחַ מְזוּקָק לְטוֹחַ קִירוֹת הַבַּיִת**. (ד"ה א כט ד) זָקָב מְזוּקָק. שְׁהִיּוּ מִחֲתָכִין אוֹתוֹ כְּזֹתִים וְטָחִים אוֹתוֹ בְּצֶק וּמְאָכִילִין אוֹתוֹ לְנַעֲמִיּוֹת. וְהֵן מְצַרְפִּין אֶת הַזֹּהֵב בּוֹפֶק שֶׁלֹּהֵן. (קרבן העדה) * ודרך הנעמיות (בנות היענה) לבלוע המאכל בלא לעיסה. והן מצרפין את הזהב בופק שלהן. (קרבן העדה) * איתא בחז"ל שנתן הקב"ה חכמה ותבונה בבהמות שיתרצו לכך כדי שלא יהא צער בעלי חיים. (כתב סופר עה"ת) **א"נ** לפי שצריך שתהא העבודה לשמה לפיכך נתן בבהמה תבונה שתהא לשמה (טעמא דקרא) גשמים מושפעים באמצעות הכיורים. במדבר היה להם את בארה של מרים ולא היו צריכים לגשמים. בארץ ישראל היתה ההנהגה על פי הטבע ומאחר והוצרכו להרבה גשמים עשה שלמה עשרה כיורים. ועשר מנורות שעשה שלמה כנגד עשרת הדברות וכל מנורה היו בה שבעה נרות הרי שבעים כנגד ע' אומות. ואילו משה כבש ז' אומות. (מדרש תדשא)
- ד. דבר מתוך דבר הוא **דעת**, שלומד מאחרים הוא **תבונה**, חכם בתורה הוא **חכמה**. (לקח טוב) א"נ **בְּחֻמָּה** – מה שצאדם שומע דברים מאחרים וְלָמַד. ו**בְּתוֹבָה** – מבין דבר מלבד מתוך דברים שְׁלָמַד. ו**בְּדַעַת** – רומם הַקְדָּשׁ. (רש"י לא ג.)
- ה. הַגֵּן הָאֵיל עַל יִצְחָק אַבִּינוּ בַּעֲקִידָה לִכְךָ זָכוּ עוֹרוֹתַי לְהֵגֵן עַל אוֹהֵל מוֹעֵד. ועורות עזים כמו כן זכו לפי שבאה ברכה ע"י עורות עזים ליעקב אבינו שנאמר **וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמִתְנָה** (לו ו) מלהביא את התרומות בשבת. **מִשֶּׁה הֵיכָן הָיָה יוֹשֵׁב? — בַּמַּחֲנֶה לִוְיָהּ, וּמַחֲנֶה לִוְיָהּ רִשׁוֹת הַרְבִּיבִים** היה, ואמר להם **לִישְׂרָאֵל: לֹא תוֹצִיאוּ וּתְבִיאוּ מִרְשׁוֹת הַיַּחֲדָד שֶׁלֶכֶם לְרִשׁוֹת הַרְבִּיבִים**. (שבת צו ב)
- ז. זריזים היו ויצאו כולם כאחד ולא היה בהם אחד שהתעכב מחברו, דאיתא בגמרא (יומא נג א) וְכֵן תְּלִמֵד הַנֶּפֶטָר מְרַבּוֹ לֹא יִחְזֹר פְּנֵיו וְלֵלֶךְ, אֶלְאִי מְצַדֵּד פְּנֵיו וְהוֹלֵךְ. והם יצאו מיד בלא שנתן להם רשות, לפי שהיה להם חשק גדול לקיום המצוה והתכוונו להקדים אפילו את משה רבינו. (אוה"ח)
- ח. חיבת הקודש - שגם דבר שאינו אוכל, ולא אמור היה לקבל טומאה כלל, יכול להיטמא כשמדובר בקודש כאילו היה אוכל, למשל עצי המערכה של המזבח, הלבונה המוקטרת עם המנחות, והקטורת. דין נוסף שאף על פי שאוכלים מקבלים טומאה רק לאחר הכשר, דהיינו שנשטף באחד משבעת המשקים. כאשר מדובר בקודש חיבת הקודש מחשיבה את האוכל כאילו הוכשר והוא מקבל טומאה גם בלי הכשר רגיל במשקה.
- ט. טהרה היא שהיו טובלות בטהרה. **לֵב בְּדִיקָה טוֹר** ר"ת (למפרש) **טבל**. (ילקוט האזובי) **א"נ** לפי שבעלי חיים בעודם חיים אינם מקבלים טומאה. לפיכך היו טוות על העיזים בעודן חיות. *
- י. יסורים מממרקין ויום הכיפורים תולין בעובר על כריתות ומיתות בית דין, כמו עבודה זרה. אם חזר בתשובה שמירת השבת תועיל לו להיפטר מן היסורין. (ט"ו) *
- י. יראת שמים – דכתיב **רִאשִׁית חֻמָּה יִרְאֵת יְ-הוָה** (תהלים קיא י). משה רבינו ציווה **וְכָל חֻמָּה לֵב בְּכֶם יִבְאוּ** פירוש שהחכמה תלויה בכם אם יש לכם יראת שמים על כרחך שנתן לכם השי"ת חכמה. (פרדס שמאי בשם האדמו"ר מהר"ד)
- כ. **פָּרְכָב** – דכתיב: **וַיַּעַשׂ לְמוֹכֶם מִכָּבָר מַעֲשֵׂה רִשָׁת נְחֹשֶׁת תַּחַת פָּרְכָבוֹ מִלְמַטָּה עַד חֲצִיּוֹ**. (שמות לח ד) והוא היה מבדיל בין דמים עליונים לתחתונים וכדי לקבל את האיברים והפדרים שנופלין מן המערכה שלא יפלו לארץ ותזור ומעלן למערכה. (לקח טוב) והוא נקרא גם סובב. (זבחים סו א)
- ל. ליבו וליבה שווים – **פֶּל נְדִיב לְבוֹ ס"ת לְבוֹ**, **פֶּל נְדִיב לְבוֹ** ו**בִּיאַהּ ס"ת וּלְבָה**, **לְבוֹ בִּיאַהּ** גימטריא **לֵב הוּא וְהוּא** (66) (רבינו אפרים) שלא יביא משל תכשיטי האישה אלא מרצונה. (בעה"ט)
- ל. לימוד לאחרים איך לעשות – תרגום אונקלוס **לְאֶלְפָא אוֹמְנָן**. **א"נ** יש אנשים שיודעים לחשוב ולא לעשות, (לומר לבנאים איך והיכן לעשות אבל לא לעשות בעצמם) בצלאל היה יודע גם לחשוב וגם לעשות. (תולדות יצחק) **א"נ** אומן כשתבוא לו מלאכה שמעולם לא עשה, קודם עושה אותה בחומר זול כמו עופרת או בדיל או חרס אח"כ יעשה אותה בכסף וכ"ש בזהב. בצלאל היה מצייר אותו במחשבתו ועושה אותו מיד בכסף או בזהב או בנחושת. (שפתי כהן)
- מ. משקעים אותו בבארה של מרים לפנות ערב ובשעת המסעות, כדי שלא יפסלו מימיו בלינה, וממילא היה הבאר מתגלגל ועמו הכיור וכנו. (אזנים לתורה)
- נ. נכנסו הנשים לארץ ישראל - לפיכך זכו הנשים של אותו הדור יותר מן האנשים, שאלו נכנסו לארץ ואלו לא נכנסו (מדרש הגדול).
- ס. סיג לדבר איסור – אם נדר, אין לחכם להתירו. (הרא"ש)
- ע. עניי הכבוד הביאו את האבנים מנהר פישון. תרגום יונתן - **וַעֲנֵי שְׁמַיָא אֶזְלִין לְפִישׁוֹן** וְדַלְיִין מִתְּמַן יַת אַבְנֵי פוֹרְלָת חִילָא וַיַּת אַבְנֵי אֶשְׁלִמוֹתָא לְשִׁקְעָא בְּאִיפּוֹדָא וּבְחַוְשָׁנָא. ולפי שנתרשלו בנדבה זו ולא הביאו נדבתם כ"א לבסוף ע"כ נחסר אות יו"ד משמם **וְהַנְּשָׂאִים** חסר כתיב (ספרי נשא א) * כשהיה המן יורד לישראל היה יורד עימו אבנים טובות ומרגליות וזהו שאמר הכתוב (לו ג) וְהֵם הִבִּיאוּ אֵלָיו עוֹד נְדָבָה **בְּבִקְרָ בְּבִקְרָ**. זה המן שנאמר בו (לעיל טז כ) וַיִּלְקֹטוּ אוֹתוֹ **בְּבִקְרָ בְּבִקְרָ**. (דעת זקנים) חסרון האות י' מסמן שהיתה בהם גאוה שחשבו שישלימי מה שהעם לא יביא. שהתנשאו כעננים פנימי הוא הרוח שהוא יותר מהלב, הלב הוא הכלי החיצוני. כדכתיב **לֵב טָהוֹר בְּרָא לִי אֱ-לֹהִים** (תהלים נא יב) וכתיב **זָכַחַי אֱ-לֹהִים רִחוּחַ נִשְׁבְּרָה** (תהלים נא יט), הרוח מעלה את הציורים (והרצונות) מעומק הנפש ומגלה אותם על פני הלב, הלב הוא הכח המושל והבחירה. וה"פ שבאו **פֶּל אִישׁ אֲשֶׁר נִשְׂאוֹ לְבוֹ**, שכח המושל והבחירה שלו התנדב ברצון טוב, וְכָל אֲשֶׁר נְדָבָה רִחוּחַ מאשר צייר ברוחו תועלת נדבה הזאת וגודל עניינה. דהיינו שרצו להביא את כל המשכן ופועל הביאו מה שיכלו להביא מעלה עליהם הכתוב כאילו הביאו את הכל (מלבי"ם)
- צ. צורך באש לאדם יותר מבשאר מלאכות ונוהג בכל אדם לפיכך נכתבה לאסור יותר משאר המלאכות. (טור) **א"נ** אע"פ שההבערה עצמה ע"פ רוב היא קלקול, מכל מקום בהיותה כלי לכל המלאכות או לרובן, אסורה בשבת. (ספורנו). **א"נ** הזהירה התורה על ההבערה יותר משאר המלאכות מפני שאינה נראית כ"כ מלאכה ושמא יאמרו לא נעשה מלאכה אבל נבעיר האש ונזמין הכל לעשות בזה ובכסף מיד לאחר השבת לכך נאמר **לֹא תִבְעְרוּ** (דעת זקנים) **א"נ** ללמד שאין דנין שבת שמא יתחייב הנידון שריפה ויבוא לידי הבערה, והוא הדין לשאר עונשין. (ילקוט מדרשי תימן) *
- ק. קדושת יתרה של הארון משאר כלי המשכן לפיכך עשה אותה בצלאל בעצמו. (שפתי חכמים) **א"נ** לפי שהיה בצלאל יודע את סוד הארון והמרכבה שהארון הוא כנגד כסא הכבוד (בעה"ט) *
- ר. ראש חודש אינם עושות מלאכה כמו ביום טוב – לפי שבמעשה העגל נלקחו מהן תכשיטיהן בעל כרחם, דכתיב **וַיִּתְּפַרְקוּ פֶּל הַעֵם אֶת נְזָמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר בְּאַזְנוֹתֵיהֶם** (שמות לג ב) דמשמע בעל כרחם. ובמעשה המשכן שמחו בנתינה לפיכך נתן להם בראש חודש כיום טוב. (הרא"ש, דעת זקנים) *
- ש. שינו צורתן ונעשה מהם כלי אחר שרי. (מג"א אוה קמז ה) * **א"נ** קי"ל (פסחים כו א) קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה משום דדברים אלה אין בהם ממש ואין נחשבים למעשה, ואם כן לא היה בהם שימוש גמור בהדיוט. (תורה תמימה) וכן **הִבִּיאוּ חֹחַ וַנְּזָם וְשִׁבְעַת וְכוּמִזַּי פֶּל פְּלִי זָהָב** (לה כב) לפי שהתיכום ושינו את צורתן. (מושב זקנים)
- ת. תימן – דכתיב **וַיְהִי בְּנֵי אֶלְיָזָר תִּימָן אוֹמֵר צִפּוֹ וְגַעְתָּם וַקְנָו**. (בראשית לו יא). לכך נקראו דרום – תימן, לפי שדרומית ארץ ישראל נוגע בגבול תימן. וכן נאמר בפרשתנו (לה ט) **וַיַּעַשׂ אֶת הַחֲצֵר לְפָתַת נֹגֵב תִּימָנָה**. (הגר"א)

מקורות / חידודון *

ב. וכן מציינו בגמרא (שבת קכא א) תנו רבנן: מטלטלין את החצב מפני שהוא מאכל לצביים, ואת החרדל מפני שהוא מאכל ליונים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף מטלטלין שבירי זכוכית מפני שהוא מאכל לנעמיות. אמר ליה רבי נתן: אלא מעתה חבילי זמורות יטלטלו מפני שהוא מאכל לפילין? ורבן שמעון בן גמליאל: נעמיות שכחי פילין לא שכחי. אמר אמימר: והוא דאית ליה נעמיות. פרש"י - נעמיות - בנות היענה.

ט. **לֵב בְּיָדֶיךָ טוֹו וְיָבִיאוּ ר"ת טבלו** – כדי ליתן נדבה בנקיות וטהרה. **בְּיָדֶיךָ טוֹו וְיָבִיאוּ מְטָה אֶת הַתְּכֵלֶת ר"ת בטומאה**. כלומר אותן נשים שהיו בטומאת נידה לא התנדבו ולא טוו וכיון שהשלימו ספירת ז' ימי נקיים טבלו וטהרו ואחר כך התנדבו וטוו כדי לעשות מלאכת המשכן בטהרה. (תוס' השלם)
י. איתא בגמרא (יומא פ"א א) שאל ר' מתיא בן חרש את ר' אלעזר בן עזריה: ברומי שמעת **ארבעה חלוקי כפרה** שהיה רבי ישמעאל דורש? אמר: שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד: עבר על עשה ושב אינו זז משם עד שמוחלין לו שנאמר 'שובו בנים שובבים' (ירמיהו, י"ד) עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויוה"כ מכפר שנאמר 'כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם' (ויקרא, ט"ו, ל'). עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין שנאמר 'ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם' (תהילים, פ"ט, ל"ג). אבל מי שיש חילול השם בידו אין לו כח בתשובה לתלות ולא ביוה"כ לכפר ולא ביסורין למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר 'ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותון' (ישעיה, כ"ב, י"ד). הרמב"ם, בהלכות תשובה, פרק א' הלכה ד', הביא את ארבעה חלוקי כפרה אלו ופסק אותם להלכה.

י. איתא בגמרא (כתובות עה). אמרי חכמי בבל על חכמי ארץ ישראל, חד מנייהו כתרי מינן, ופירשתי בס"ד טעם לזה, כי בארץ ישראל שולטת היצירה בימי החול, אך בחוץ לארץ שולטת העשיה וכמה שאמר רבינו האר"י ז"ל. וידוע **שנים מקרא ביצירה, ואחד תרגום** בעשיה, ולכן חד מנייהו בטר מינן, שהם כפולים מפני שהם ביצירה שהיא כפלים לעשיה. ובוה יובן המאמר כאן, דאתמוהי קא מתמה, אתון מהכא מתניתו לה? בתמיה! ר"ל: **אתון בני ארץ ישראל** שאתם תחת שליטת היצירה ששם סוד 'מקרא' **מהכא מתניתו לה?** כלומר מהכא דהוא פסוק של תרגום שהוא בעשיה, והלא אנן בני בכל אף על גב דיתבינן בבבל שהיא תחת שליטת העשיה, לא ילפינן לה מפסוק של תרגום, אלא מן המקרא של ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. (בניהו - ברכות נה א)

ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. בברכות דנ"ה אמרו שאין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה מהאי קרא. והכי פ"י הכתוב בדניאל יחב חכמתא לחכימין. והכונה בזה דשורש חכמה מתפרש על שתי הוראות. א' שכל וחריצות. ב' לימודיות ומדעים מה שהעלו אחרים כבר. וזהו פ"י המקרא במשלי (ד ט) **ראשית חכמה קנה חכמה ופכל קנינה קנה בינה**. ראשית שכל האדם שיתנהג בלימודו. דמתחלה יקנה חכמת אחרים ואח"כ בכל קנינה קנה בינה להעלות דבר מדבר. וזהו מאמר חז"ל ליגמר אינש והדר ליסבר והוא הוא משמעות המקרא יחייב חכמתא היינו מדעים וסיעתא דשמיא למיגמר כדאי' במגילה ד"ה דלאוקמי גירסא סיעתא דשמיא. ולמי הוא מסייע ויהיב מדעים לחכימין. פ"י למי שהוא בר שכל וידע האריך לשמור את ידיעותיו שלא ילכו למקום שאינו ראוי. וזה המקרא ה' ג"כ אפשר לפרש הכי. אבל עדיין קשה לשון כל חכם לב. והרי כח השכל אינו בלב אלא משכנו במוח. אלא חכם לב יש עוד שני משמעות. חדא חכמת יראת ה' שהיא ראשית חכמה ומשכנה בלב ועי' לעיל כ"ח ג'. שנית בכח הבטחון שיחכם במלאכה זו אע"ג שלא למדה ולא אימן ידיו לה מעולם. ועי' משי"כ להלן ל"ו ב'. וגם כאן מתפרש מי שהוא חכם לב היינו ביראת ה' ובבטחון נתתי חכמה ויכולת. (העמק דבר)

צ. נראה דמשום הכי פירט בכתוב מיתת שריפה לשיטת רש"י דס"ל בסנהדרין (עט ב) דמיתת שריפה חמור מכל שאר המיתות, וק"ל דעבירה היותר חמורה מיתתו במיתה חמורה יותר. (פרדס שמאי)

האש נבראה רק במוצאי שבת – מכיוון שכך יכולנו לחשוב שלא תיאסר הבערה, משום שעדיין לא היתה בעולם ביום השביעי. לשם כך היה צריך פסוק מיוחד להשמיענו בפרוש **לא תבערו אש בכל משבתכם ביום השבת**. (אמרי אמת – ליקוטים שבת ע)

ק. ידוע כי הארון היה מקודש שבכל הכלים שהוא משכן התורה ועל כן הזכיר במעשה הארון את בצלאל בשמו שהיה מלא רוח א-להים **בְּחָכְמָה בְּתוּבָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה**. ועוד שהיה הארון צריך כוונה שיעשה על כוונתו, ובשאר הכלים שלא הזכיר בהם בצלאל כלל אלא שהזכיר בכל אחד ויעש סתם חזר אל כל חכם לב ולכל אחד מן החכמים העושים במלאכה שהזכיר. (רבינו בחיי) **א"נ** לפי שאמר בצלאל למשה שצריך לעשות את המשכן קודם ואח"כ הארון והסכים משה לדבריו, היה אפשר לחשוב שהוא מזלזל ח"ו בכבוד הארון, לפיכך חלק כבוד לארון ועשה אותו בעצמו. (אזנים לתורה)

ע. **ויש לשאול הרי קי"ל דאין נהנין ממעשה ניסים** (כדאיתא בתענית כד ב) ? וי"ל דרק אם נברא החפץ על ידי נס מיקרי מעשה ניסים, אבל אם עצם בריאת הדבר היה בטבע אלא שבא על ידו בדרך נס לא מקרי מעשה ניסים. וכאן י"ל דלא נבראו בתוך העננים אלא העננים הביאו אותם מהארץ בנחל פישון. וכדאיתא במנחות (ס"ט א) חוטים שירדו בעבים פרש"י – שבלעו העננים מהים. (פרדס שמאי)

לפי שכל המשכן היה כפרה על מעשה העגל שגרם שבירת הלוחות ואותיות קדושות פורחות, וידוע שהאותיות יש בהם יותר קדושה מן הלוחות, על כן הביאו כל העם לנדבה י"ג דברים האמורים בפרשת תרומה לכפר על שגרמו פריחת אותיות הלוחות הנדרשים ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהם, ולא היו הנשיאים יכולין להביא עוד שום דבר נדבה המתייחס אל כתב הלוחות שהוא העיקר, והוצרכו להביא שתי אבני שוהם לכפרה על שבירות שתי אבני הלוחות וכפרה זו אינה חשובה כמו כפרת העם על כן נחסר אות יו"ד משמם כי לא היה חלק להם באותה כפרה הבאה על כתב יו"ד הדברות דהיינו האותיות הפורחות. (כלי יקר)

ר. הטור הביא טעם נוסף בשם אחיו, לפי שהמועדים נתקנו כנגד האבות, פסח כנגד אברהם, שבועות כנגד יצחק, סוכות כנגד יעקב, וי"ב ראשי חדשי השנה שגם הם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים וכשחטאו בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהם לזכר שלא היו באותו חטא. ב'דרכי משה' שם כתב לפי שבכל חודש וחודש האשה מתחדשת וטובלת וחוזרת לבעלה כשם שהלבנה מתחדשת בכל חודש, ולכן ראש חודש נחשב יום טוב לנשים. בכ"פ החיים' הביא טעם נוסף, מפני שראשי חודשים ניתנו לנו על ידי תפילת חנה, ולכן נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בראש חודש כי על ידי אישה הוא בא. בתפילת מוסף של ר"ח - **רְאֵשֵׁי חֳדָשִׁים לְעִמָּךְ נִתְּתָה ר"ת רחל**.

כתב השו"ע (או"ח ת"ז א) - ראש חודש מותר בעשיית מלאכה והנשים שנוהגות שלא לעשות בו מלאכה הוא מנהג טוב. **הגה** - ואם המנהג לעשות מקצת מלאכות ולא לעשות קצתן אזלינן בטר המנהג (בית יוסף).

ש. כתוב בט"ו **בירה דעה סי' רפ"ג** תשמיש דתשמיש שרי עכ"ל ומיהו בתשו' מהרי"ל סי' קכ"א כתב דאף פרוכת אסור לעשות מדברים ישנים ופרוכת שלנו תשמיש דתשמיש הוא כמ"ש **סי' קנ"ד ס"ו** ובתוס' פ"ב דמגילה א' כלים שנעשו מתחלתו להדיוט אין עושין אותן לגבוה אבנים וקורות שחצבו מתחלה להדיוט אין בונין אותן בהר הבית וכתב הרמב"ם ספ"א מה' ב"ה משמע דאפי' הם חדשים כל שנעשו להדיוט אסור ומיהו העולם נוהגים לעשות אפי' מישנים וכמ"ש מהרי"ל ונ"ל דס"ל דבה"מ שאני ועוד נ"ל דוקא כמות שהן אסור להשתמש בהן **אבל אם שינה צורתן ועש' מהן כלי אחר שרי דהרי הכיור נעשה ממראות הצובאות** ואף על גב דמזבח בעי' עצים שלא נשתמש בהם הדיוט י"ל דמזבח שאני וכ"מ בגמ' ועיין בילקוט דמגילה ועוד דהרי הקרבנות קרבי' מבהמות שנשתמש בהם הדיוט. (מג"א אוח קמז ה)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
התשובות אינם להלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת ramnadlan018@gmail.com